

ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
หลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
Sustainable Community-Based Tourism Resilience After the Covid-19 Pandemic
of Ban Hua Aow Community, Sampran, Nakhon Pathom

พิมพ์ชนก มุลมิตร์^{1*} พิทักษ์ ศิริวงศ์²

Pimchanok Mulmit^{1*} Phitak Siriwong²

Corresponding author's E-mail: neopimm@gmail.com¹

(Received: June 11, 2021; Revised: August 22, 2021; Accepted: September 15, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และเพื่อศึกษาความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิทยาปรากฏการณ์วิทยาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 12 คน ด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทางการท่องเที่ยวพื้นที่ชุมชนบ้านหัวอ่าว เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนบ้านหัวอ่าวมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้ องค์ประกอบด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เน้นวิถีชีวิตการเกษตรอินทรีย์ที่พึ่งพิงธรรมชาติ ด้านชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยมีศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวอ่าว ด้านการจัดการ ชุมชนมีการบริหารจัดการคณะกรรมการหมู่บ้านมีการกำหนดเกณฑ์การเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ และมีการจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าวพบว่าชุมชนบ้านหัวอ่าวมีการรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งที่คนในชุมชนปฏิบัติตามและจำกัดบริเวณตนเองอยู่ในพื้นที่ของตน แต่ยังคงดำเนินการทำอาชีพการเกษตรของตนเอง สำหรับการปรับตัว ชุมชนมีการดำเนินการติดตั้งจุดคัดกรอง จุดลงทะเบียน จุดวัดอุณหภูมิ การกำหนดมาตรการในการสวมใส่หน้ากากตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยเพิ่มช่องทางการจำหน่ายทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้แก่คนในชุมชนในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดรับนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัว การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน สถานการณ์โควิด-19

Abstract

The research aimed to study community – based tourism components of Ban Hua Aow community, Sampran, Nakhon Pathom and to study sustainable and strengthening community-based tourism resilience throughout the COVID–19 pandemic and beyond of Ban Hua Aow community, Sampran, Nakhon Pathom. This research is qualitative research using phenomenological methods. The data were collected by group interview from 12 key informants by

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹ Lecturer, Tourism and Hotel Programme, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

² Lecturer, Faculty of Management Science, Silpakorn University

purposive sampling from tourism stakeholders in the Ban Hua Aow community. Its instrument used for data collection include: in-depth interview and do a thematic analysis.

The results indicated as follows; Ban Hua Aow community had community – based tourism components that were: natural tourism resources and cultural aspect that emphasized organic farming, lifestyles that relied on nature; community aspect, local people formed a group of Ban Hua Aow Organic Agriculture Community Enterprise with Ban Hua Aow Organic Agriculture Learning Center was the center of Ban Hua Aow community – based tourism; management aspect, the community was managed by the village committee, there were criteria for joining organic farming community enterprises have been established and the benefits of community-based tourism were managed; also, learning aspect, focusing on creating mutual learning among local people and tourists about organic farming according to the Sufficiency Agriculture Philosophy.

The resilience of sustainable community-based tourism management after the COVID-19 situation of Ban Hua Aow communities found that local people have been cope with the COVID-19 situation effectively and promptly. They have followed and lock down themselves in their area but still carried on his own agriculture. For adaptation, they installed screening points, registration points, temperature measurement points and measured to wear a face mask at all times. Furthermore, they transformed the distribution of organic products by adding more online distribution channels, encouraged local people to take part in becoming a member of the organic farming community enterprise and raised awareness of hygiene and sanitation safety for them in preparation for the arrival of tourists.

Keywords: resilience, sustainable community-based tourism, COVID-19 pandemic

ความเป็นมาของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความแปรปรวนและอ่อนไหวอย่างมากจากภาวะทางเศรษฐกิจที่ถดถอย ภาวะความตึงเครียดทางการเมือง การเกิดภัยพิบัติในแหล่งจุดหมายปลายทาง การท่องเที่ยว และรสนิยมของผู้บริโภค (Cottrell, 2001) รวมทั้งการเกิดโรคระบาดต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยว เห็นได้จากวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 แม้ว่าการเกิดโรคระบาดไม่ใช่เรื่องใหม่ เช่นเดียวกับวิกฤตและภัยพิบัติอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างยาวนานต่อประชาชน ภาคธุรกิจ ชุมชน และประเทศชาติได้ (Prayag, 2020) ทว่าการแพร่ระบาดของโควิด-19 นั้นได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงและต่อเนื่อง จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ระบุว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกจากผลกระทบของโควิด-19 ที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายปี 2562 ส่งผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลกเติบโตลดลงโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกและยังคงได้รับผลกระทบมากเป็นอันดับหนึ่ง และเกิดปรากฏการณ์ไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว

(Non-tourism) แทนที่ภาวะการท่องเที่ยวล้นเมือง (Over tourism) (Gössling, Scott and Hall, 2020)

แนวโน้มการท่องเที่ยวภายในประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับการเดินทางไปสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมของพื้นที่ต่างๆ ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ทำให้การท่องเที่ยวไม่ได้กระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ เริ่มมีการกระจายตัวสู่ชุมชน ส่งผลให้ท้องถิ่นหลายแห่งตั้งรับการมาถึงของนักท่องเที่ยวโดยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2558) ดังนั้นทิศทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังโควิด-19 ควรตระหนักว่า ชุมชนถือเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีความเปราะบาง ซึ่งหากมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 จะส่งผลกระทบต่อเชิงลบอย่างมาก จึงควรเสริมสร้างความสามารถในการรับมือให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการกำหนดมาตรการที่ชุมชนจะสามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม ได้แก่ การสร้าง

ความมั่นใจทั้งในด้านของนักท่องเที่ยวและชุมชน บนพื้นฐานของความปลอดภัยและมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety and Health Administration: SHA) และ 3Cs ประกอบด้วย Care, Clean, Clear (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2563) ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับใช้สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการสร้างมาตรการป้องกันและยกระดับความปลอดภัยของคนในชุมชนและยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่ชุมชนต้องนำมาพิจารณาได้แก่ การลงทะเบียนนักท่องเที่ยว การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลขณะร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งสามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งทิศทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังโควิด-19 นักท่องเที่ยวมีความต้องการท่องเที่ยว แต่ข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้การท่องเที่ยวในประเทศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเป้าหมายสำคัญ และนักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความปลอดภัยมากกว่าการไปในแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีคนจำนวนมาก ดังนั้นจากความต้องการที่คาดว่าจะเพิ่มมากขึ้นของนักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนต้องมีความสามารถในการรับมือ และปรับตัวทั้งในด้านการรองรับและการป้องกัน ถือเป็น New Normal ของชุมชนภายใต้แนวคิดการปรับตัวเชิงรุก "Resilience" ที่ต้องพัฒนาความสามารถของประเทศใน 3 ด้าน ดังนี้ 1) Cope (พร้อมรับ) เป็นความสามารถในการต้านทาน เยียวยา และฟื้นฟูสภาพจากวิกฤต 2) Adapt (ปรับตัว) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น 3) Transform (เปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโต) (สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ, 2563; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในท้องถิ่น เนื่องจากคนในชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างความพร้อมคนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีใหม่ รวมถึงตระหนักในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความปลอดภัยด้านสุขอนามัย รวมถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อ

คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2559; ภิวานี เผือกบัวขาว, 2563)

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนกระจายไปตามอำเภอต่างๆ โดยมีนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเชิงอาหาร และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนต่างๆ นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีทรัพยากรทางด้านดิน น้ำที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทำสวนผลไม้ และเน้นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนภายในชุมชนตระหนักถึงผลกระทบทางลบของการใช้สารเคมีจึงเกิดการร่วมมือ เปลี่ยนวิถีชีวิตมาทำเกษตรอินทรีย์จนเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความโดดเด่นทางด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งคนในชุมชนมีการรวมตัวกันและร่วมมือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนโดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการดำเนินงาน (ธนพร รุ่งมณี, ปฎิภา กานต์ พงษ์มา, สวิธญา สร้อยระย้า และพรธิช เทศเรือง, 2561) ปัจจุบันชุมชนบ้านหัวอ่าวมีความพร้อมด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านผลิตภัณฑ์ ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านหัวอ่าวเป็นชุมชนที่เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อเกิดสถานการณ์โควิด-19 ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในสวนเกษตรอินทรีย์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว ทำให้รายได้จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวลดลง แต่คนในชุมชนสามารถปรับการจัดการในชุมชนเน้นที่การทำเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มผลผลิตและนำไปจัดจำหน่ายในช่วงสถานการณ์ที่มีการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโควิด-19 จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่ชุมชนยังสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และการเสริมสร้างพลังชุมชนที่นำไปสู่การเพิ่ม ศักยภาพกิจกรรมและรูปแบบทาง

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ของชุมชนหลังสถานการณ์โควิด-19 ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิทยาปรากฏการณ์วิทยาเป็นกระบวนการของการเรียนรู้และทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์ของคนในชุมชนผ่านการสนทนากับกลุ่มบุคคลซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในประสบการณ์นั้นๆ โดยเน้นการตีความปรากฏการณ์ภายในบริบททางสังคมของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของชุมชนบ้านหัวอ่าวในการเผชิญปัญหาและปรับตัวในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 (Moustakas, 1994; Van Manen, 2014) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 12 คน ด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบ้านหัวอ่าว ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำในชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่ ประธานศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน เนื่องจากเป็นผู้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว 2) สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จำนวน 9 คน โดยมีแนวทางในการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มนี้ดังนี้ คือ เป็นคนในชุมชนบ้านหัวอ่าวและเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตร

อินทรีย์บ้านหัวอ่าว มากกว่า 3 ปี และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหัวอ่าว

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ (Research guidelines)
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) โดยการจัดระเบียบข้อมูล ตีความและนำมาแปลผลสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวอ่าว และความสามารถในการเผชิญปัญหาและการปรับตัวในการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว
4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 1978) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมนั้นมีความถูกต้องหรือไม่ โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลในด้านของสถานที่ เวลา และผู้ให้ข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและตอบปัญหาการวิจัยโดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลโดยใช้แนวคิด ทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความยืดหยุ่น แนวคิดทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน แนวคิดมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย และตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการตีความ (Interpretation) จากพฤติกรรม และอวัจนภาษาระหว่างการให้สัมภาษณ์ ในส่วนของข้อมูลที่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความถูกต้องหรือขาดความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลนั้นมาใช้ในงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวอ่าว มีรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 องค์ประกอบด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติและควมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ของชุมชนบ้านหัวอ่าว ส่วนใหญ่เป็นสวนเกษตรอินทรีย์ที่คนในชุมชนปลูกสวนเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย มะพร้าว น้ำหอม กล้วยหอม พักข้าว ฝรั่งกิมจู

ฝรั่งแป้นสีทอง ฝรั่งขาวสามชุก ฝรั่งแดงโต (ฝรั่งไล่แดง) ฝรั่งหงเปาสือ ฝรั่ง เฟิงหงมี มะม่วง ชมพู ผักสวนครัว โดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมปัญญาารามบางม่วง วัดบางช้างใต้ และบ้าน พุทธโอสถ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติสามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก ได้แก่ ผลไม้อินทรีย์ประกอบด้วย มะพร้าว น้ำหอม กล้วยหอม พักข้าว ฝรั่งกิมจู ฝรั่งแป้นสีทอง ฝรั่งขาวสามชุก ฝรั่งแดงโต (ฝรั่งไล่แดง) ฝรั่งหงเปาสือ ฝรั่งเฟิงหงมี มะม่วง ชมพู ผักสวนครัวที่ส่งไปขายตลาด รวมถึงผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ 1) พักข้าว แปรรูปเป็นสบู แชมพู น้ำพักข้าว 2) ฝรั่ง แปรรูปเป็นน้ำฝรั่ง ไวน์แดงจากฝรั่งสีแดง 3) กล้วย แปรรูปเป็นกล้วยเบรคแตก 4) ข้าว ข้าวกล้อง ข้าวไรซ์เบอร์รี่ 5) การทำปุ๋ยอินทรีย์ ไส้โรโมนไข่เพื่อเร่งดอกและผล 6) แชมพูสมุนไพรอัญชัน

1.2 องค์ประกอบด้านชุมชน ชุมชนบ้านหัวอ่าว ตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีจำนวนครัวเรือน 185 ครัวเรือนประชากร จำนวน 711 คน หมู่บ้านมีพื้นที่ 975 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน รางวัลที่ได้รับ คือ รางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” มีพื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ 200 ไร่ โดยมีศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านหัวอ่าว ขนาด 7 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าว 2 ไร่ โดยมีคณะกรรมการ 15 คนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 ด้านการจัดการ เกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านหัวอ่าวมีการประชุมประชาคมหมู่บ้านทุกเดือน และสมาชิกในชุมชนสามารถเสนอปัญหาและหาวิธีการแก้ไขร่วมกันในเบื้องต้น หากปัญหาใดไม่สามารถแก้ไขด้วยชุมชนเองก็ทำการประสานหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา และมีการติดตามผลเป็นระยะๆ โดยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน ด้านการจัดการกฎ กติกาในการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว คือ คนที่จะเข้าร่วมจะต้องมีการปรับพื้นที่

จากการเกษตรสารเคมี และมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการสร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อม จากการบริหารจัดการของคนในชุมชนสามารถเป็นหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นการรวมตัวในลักษณะวิสาหกิจชุมชน โดยให้ความสำคัญในด้านมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากก่อนที่จะมาทำเกษตรอินทรีย์ ชาวบ้านทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีในการดูแลส่งผลต่อให้สุขภาพของคนในชุมชนแย่ลง และมีต้นทุนสูง เมื่อปี 2547 ได้ปรับมาทำการเกษตรอินทรีย์โดยใช้ระยะเวลา 17 ปี และสามารถปรับรูปแบบเป็นการเกษตรอินทรีย์ได้สำเร็จเมื่อ 5 ปี ที่แล้ว คนในชุมชนช่วยกันคิดค้นปัจจัยในการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ คือ ปลูกพืชทุกอย่างที่เรากิน กินทุกอย่างที่เราปลูก และปลูกให้คนอื่นได้กินด้วย จากประเด็นดังกล่าวจึงได้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จดวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี 2558 ได้รับมาตรฐานรับรองเกษตรอินทรีย์ IFOM (International Federation of Organic Agriculture Movements) และออแกนิกไทยแลนด์ (Organic Agriculture Certification Thailand โดย ACT Organic Standards) คนในชุมชนที่จะเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ จะต้องปรับพื้นที่สวนให้ปลอดสารเคมีและใช้ปุ๋ยอินทรีย์โดยใช้ระยะเวลาการปรับพื้นที่ประมาณ 1 ปี โดยมีคนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวช่วยให้คำปรึกษาและเข้าไปประเมินว่าพื้นที่มีพร้อมปลูกในการทำเกษตรอินทรีย์ เมื่อพื้นที่มีความพร้อมแล้วก็สามารถเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวจากการร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งจึงได้พัฒนาชุมชนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวอ่าว

การจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว คนในกลุ่มเก็บผลผลิตทางการเกษตรและแปรรูปผลิตภัณฑ์มาช่วยกันบรรจุ และนำไปขายที่ร้านเลมอนฟาร์ม ท็อปส์ ตลาดเซ็นทรัลศาลายา ตลาดสุขใจ โดยผลผลิตได้ราคาตามที่ตั้งไว้ และมีการจัดสรรผลกำไรให้แก่คนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทุกสิ้นปี

1.4 องค์ประกอบด้านการเรียนรู้ ชุมชนบ้านหัวอ่าวได้เน้นกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์โดยการ

สื่อความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญา และวิถีชีวิตชุมชนบ้านหัวอ่าว โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้และการสาธิตจัดเป็นฐานการเรียนรู้ ในศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว และไปเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของคนในชุมชน โดยมีรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญได้แก่ การสาธิตการเรียนรู้ปุ๋ยจากมูลไส้เดือนเพื่อลดค่าใช้จ่ายจากการใช้ปุ๋ยเคมี การปลูกมะนาวไว้ดินโดยใช้ผักตบชวา การเรียนรู้และการสาธิตแปลงเกษตรอินทรีย์ เช่น การปลูกผักกวางตุ้ง มะเขือม่วง เป็นต้น การล่องแพสวนฝรั่งกิมจู รับประทานและเก็บผลสดภายในสวนฝรั่งของคนในชุมชน การเรียนรู้วิชาชีพพระยะสันอาทิ การทำสบู่จากฟักข้าว การเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถได้เรียนรู้จากชุมชนบ้านหัวอ่าวคือนักท่องเที่ยวได้มาดูวิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์ที่คนของคนในชุมชนบ้านหัวอ่าว เช่น วันนั้นคน

ในชุมชนท่องเที่ยว หรือตัดฝรั่ง เป็นต้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมนักท่องเที่ยวจะได้เห็นวิธีการท่องเที่ยวและตัดฝรั่ง และนักท่องเที่ยวสามารถลองท่องเที่ยวและตัดฝรั่งในสวนเกษตรได้จริง อีกทั้งนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิธีการปลูกพืชผัก ผลไม้ และนำไปปลูกเองได้ โดยคนในชุมชนสามารถเป็นต้นแบบให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีการเกษตรอินทรีย์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน และตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากการทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งเกิดการรับรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่คนในชุมชนบ้านหัวอ่าวนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

จากผลการวิจัยสามารถแสดงเป็นภาพองค์ประกอบได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

2. ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน หลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว

จากสถานการณ์โควิด-19 ชุมชนบ้านหัวอ่าวสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้ดังนี้

2.1 ความสามารถเผชิญปัญหา (Cope) ของชุมชนบ้านหัวอ่าวพบว่าเมื่อเกิดสถานการณ์โควิด-19 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง โดยส่วนมากเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงานการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อทางรัฐบาลได้มีการปิดเมืองสกัดกั้น การลุกลามของโควิด-19 ชุมชนได้มีการรับมือดังนี้

2.1.1 การรับมือด้านสุขภาพะ คนในชุมชนก็ปฏิบัติ ตามและจำกัดบริเวณตนเองอยู่ในพื้นที่ของตน แต่ยังคง ดำเนินการทำอาชีพการเกษตรของตนเอง แต่มีการดูแลตนเอง ตามข้อปฏิบัติที่ทางกระทรวงสาธารณสุขกำหนด คือ การสวม หน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล และเมื่อ กลับจากการทำกิจกรรมการเกษตรก็ทำความสะอาดร่างกาย เนื่องจากมี อสม.บ้านหัวอ่าว เข้ามาสำรวจคนในชุมชนและ ชี้แจงเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างที่ต้องจำกัดบริเวณ ทำให้คน ในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในการดูแลตนเองและคน ในครอบครัว

2.1.2 การรับมือด้านอาชีพ ในส่วนของกิจกรรม การท่องเที่ยวในชุมชนก็ไม่ได้ดำเนินการเนื่องจาก กลุ่มนักท่องเที่ยวยกเลิกการท่องเที่ยวจากมาตรการการ ฝ่าระวังและการงดเว้นการเดินทางข้ามจังหวัด แต่ชุมชน บ้านหัวอ่าวคนในชุมชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรอินทรีย์ มีการ ปลูกผักสวนครัว ทำสวนผลไม้ จึงทำให้มีรายได้หลักจากการ ทำการเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากการเกษตร โดยยึดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ คือ ปลูกพืชทุกอย่างที่เรากิน กินทุกอย่างที่เราปลูก และปลูกให้ คนอื่นได้กินด้วยจึงทำให้ชุมชนยังมีรายได้หลักจากการ จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร และพืชอาหารบริโภคสามารถ พึ่งพาตนเองในภาวะวิกฤติได้

2.1.3 การรับมือด้านข่าวสารเกี่ยวกับโควิด-19 และ การใช้สื่อออนไลน์คนในชุมชนจะมีการแจ้งข่าวสารกันผ่าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านบ้านหัวอ่าว ที่จะ ทำหน้าที่ไปสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการฝ่าระวังและ ป้องกันการระบาดจากโควิด-19 ประธานศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวอ่าวทำ หน้าที่รับข้อมูลข่าวสารจากทางราชการและคอยประสานแจ้ง ไปยังคนในชุมชน รวมทั้งแจ้งในเรื่องการงดรับนักท่องเที่ยวที่ จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่บ้านหัวอ่าว เพื่อให้คนในชุมชน เตรียมตัวในการหาเลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรในพื้นที่ของตน เพื่อยังชีพในสภาวะโควิดในกรณีที่คนในชุมชนหวาดวิตก ผู้ใหญ่บ้าน และ อสม.บ้านหัวอ่าว คอยทำหน้าที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจ

2.1.4 การรับมือด้านฐานทรัพยากรทางการเกษตร เนื่องจากในช่วงสถานการณ์โควิดทำให้ผลผลิตทางการเกษตร ไม่สามารถส่งออกจำหน่ายได้ คนในชุมชนจึงนำผลผลิตฐาน การเกษตรมาแปรรูปเพิ่มมากขึ้นเพื่อยืดอายุของผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตร ทั้งเก็บไว้บริโภคเอง และเตรียมสำหรับ จำหน่ายต่อไป เช่น มะม่วงกวน ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อมีผลผลิตทางการเกษตรออกมาจำนวนมาก ทางชุมชนใช้ บริเวณศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นจุดรับ ผลผลิตเพื่อนำออกไปจัดส่ง โดยให้ทยอยกันมาส่งผลผลิตไม่ให้ คนในชุมชนมาส่งผลผลิตในเวลาเดียวเพื่อฝ่าระวังการติดเชื้อ และให้ใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา

2.2 การปรับตัว (Adapt) สำหรับการปรับตัวของคน ในชุมชนบ้านหัวอ่าวในการป้องกันการแพร่ระบาดของ โควิด-19 มีการดำเนินการติดตั้งจุดคัดกรอง จุดลงทะเบียน จุดวัดอุณหภูมิ การออกมาตรการในการสวมใส่หน้ากาก ตลอดเวลา นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมในการรองรับ นักท่องเที่ยว เน้นเป็นการติดต่อล่วงหน้าก่อนการเข้ามา ท่องเที่ยว และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มๆ ละ 10 – 20 คน

ในระหว่างที่ปิดไม่ได้รับนักท่องเที่ยวมีการปรับปรุง สิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสภาพแวดล้อมใน ศูนย์การเรียนรู้ โดยมีการจัดสร้างศาลากลางน้ำ การทำ สระบัว การจัดทำป้ายสื่อความหมายในบริเวณ สำหรับการเตรียมความพร้อม ในการรับนักท่องเที่ยวทางชุมชน จะแจ้งไปที่สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม และ อบต.บางช้าง และ อสม.บ้านหัวอ่าว เพื่อให้มีเจ้าหน้าที่มาบริการในการ คัดกรองนักท่องเที่ยว ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมทั้ง จัดเตรียมจุดให้บริการแอลกอฮอล์ ส่วนโปรแกรม การท่องเที่ยวเน้นให้นักท่องเที่ยวกระจายไปตามจุดต่างๆ เพื่อไม่ให้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อป้องกันการแพร่เชื้อในกรณี ที่มีความเสี่ยง

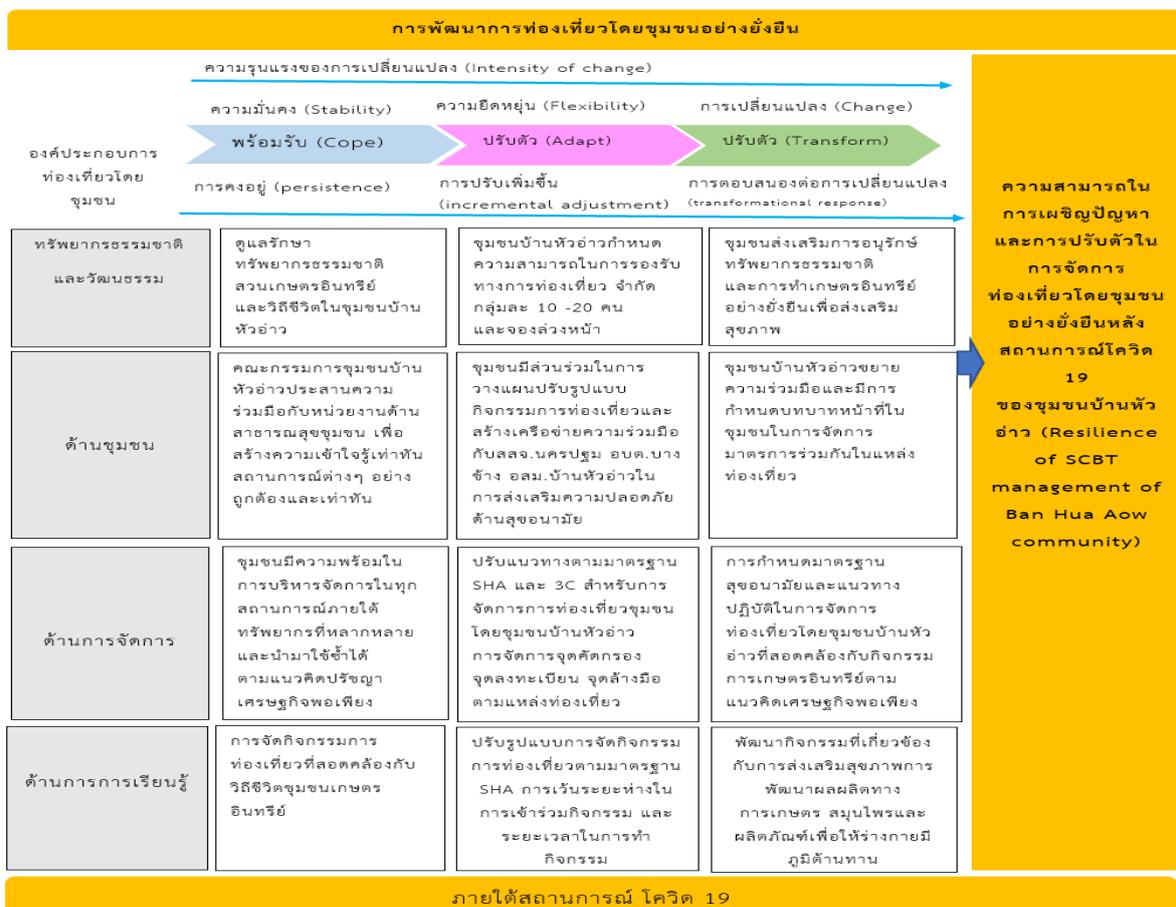
2.3 การเปลี่ยนแปลง (Transform) หลังสถานการณ์ โควิด-19 ชุมชนบ้านหัวอ่าวมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการ จัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยเพิ่มช่องทางการจำหน่าย ทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่นำสินค้าเกษตรไปขายที่ ตลาดปรับเป็นขายสินค้าการเกษตรออนไลน์เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการเข้า

มาเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เพื่อสร้างการรับรู้ของคนในชุมชนต่อการทำเกษตรอินทรีย์ที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยเคมี และเป็นการป้องกันสุขภาพจากสารเคมีทางการเกษตร รวมทั้งการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อที่จะสามารถกระจายนักท่องเที่ยวไปยังสวนเกษตรอินทรีย์ต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ไม่ให้มีการกระจุกตัวอยู่แค่เพียงบริเวณศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ทั้งนี้ต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้แก่คนในชุมชนให้เข้าไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเตรียมการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนบ้านหัวอ่าว หลังจากสถานการณ์โควิด-19

นอกจากนี้ชุมชนบ้านหัวอ่าวได้มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นการเข้าศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกษตรอินทรีย์เพื่อสุขภาพ เพราะคนในชุมชนได้เข้าใจถึงการนำพืชผักสมุนไพร ผลไม้ในท้องถิ่นที่มีสรรพคุณเป็นยา

ที่เรียกว่ากินอาหารเป็นยา โดยเริ่มการทดลองผลิตชาจากใบฝรั่งที่มีสรรพคุณช่วยลดอาการท้องเสีย และป้องกันโรคลำไส้อักเสบ และจะพัฒนาองค์ความรู้การใช้พืชในการเป็นยาสมุนไพรดูแลสุขภาพ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนมีแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในชุมชนโดยประยุกต์ใช้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ เช่นสถานการณ์โควิด-19 ที่เน้นการบริโภคภายในชุมชนจากผลิตผลทางการเกษตร และนำส่วนหนึ่งไปขายเพื่อหารายได้ในครัวเรือน รวมทั้งการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศาลากลางน้ำ ห้องน้ำ เป็นต้น และการเพิ่มจุดให้บริการแอลกอฮอล์ล้างมือทุกฐานการเรียนรู้ พร้อมทั้งปรับปรุงแหล่งการเกษตรเพื่อเตรียมพร้อมในการเปิดรับนักท่องเที่ยว

ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว สามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

อภิปรายผล

จากการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านหัวอ่าว พบว่าเป็นไปตามหลักการการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่ระบุว่าชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และการคืนกำไรสู่ชุมชนและสังคม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเป็นการนำหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนบูรณาการกับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน (Ellis and Sheridan, 2014) ที่สนับสนุนคนในชุมชนเป็นผู้ให้บริการในพื้นที่ เน้นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม (Asker, Boronyak, Carrard and Paddon, 2010)

ความสามารถเผชิญปัญหาของการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืนหลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว พบว่าชุมชนบ้านหัวอ่าวมีการรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพทันทั่วทั้ง คนในชุมชนปฏิบัติตามและจำกัดบริเวณตนเองอยู่ในพื้นที่ของตน แต่ยังคงดำเนินการทำอาชีพการเกษตรของตนเอง สำหรับการปรับตัวของคนในชุมชนบ้านหัวอ่าวในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 มีการดำเนินการติดตั้งจุดคัดกรองจุดลงทะเบียนจุดวัดอุณหภูมิการออกมาตรการในการสวมใส่หน้ากากตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยเพิ่มช่องทางการจำหน่ายทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้แก่คนในชุมชนในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดรับนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับทฤษฎีความยืดหยุ่นที่เกี่ยวข้องโดยพื้นฐานกับระบบวิธีการที่ชุมชนสามารถจัดการกับความวุ่นวาย ภาวะวิกฤต และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนในอนาคตภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่เพิ่มขึ้น โดยเป็นการยอมรับรองรับหรือฟื้นตัวจากผลกระทบของวิกฤตการณ์หรือความเครียดได้ยั้งทันเวลาและมีประสิทธิภาพ (Mitchell, and

Harris, 2012; Field, Barros, Stocker, and Dahe, 2012) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Lew (2014) และ Biggs, Schlüter and Schoon (2015) ที่จะสามารถปรับสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ทันการเปลี่ยนแปลง โดยการตอบสนองต่อการปรับตัวของชุมชน โดยประกอบด้วยความสามารถในการยอมรับ (Absorptive coping capacity) ความสามารถในการปรับตัว (Adaptive capacity) และความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Transformative capacity) (Béné, Newsham, Davies, Ulrichs, and Gofrey-Wood, 2014) ทั้งนี้สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) ได้สรุปองค์ประกอบของความยืดหยุ่นดังนี้ Cope (Absorb) การรับมือกับสภาวะหรือสภาพการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพทันทั่วทั้งที่ Adapt การปรับตัวและสิ่งรอบตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อป้องกันผลกระทบจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น Transform การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตไปสู่ความยั่งยืน เช่น พัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) สังคมอยู่ดีมีสุข (Wellbeing of society) การลดภาวะโลกร้อน (Mitigating climate change) และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Engaging local communities) แนวคิดการพร้อมรับ ปรับตัว และเปลี่ยนแปลง เพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน (Cope, Adapt, Transform: CAT) ยังสอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย 1) สามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางภาวะวิกฤตอย่างเข้มแข็งซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันจากภายใน 2) เศรษฐกิจในท้องถิ่นต้องมีความเข้มแข็ง และ 3) การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนมีความพอดีในทุกมิติการพัฒนาอย่างเกื้อกูล สนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีศักยภาพพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการเดินทางเข้าไปชุมชนบ้านหัวอ่าว พบว่าการเดินทางเข้าถึงชุมชนบ้านหัวอ่าวยังไม่สะดวก เนื่องจากป้ายบอกทางมีแค่บางจุด ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการจัดทำป้ายบอกเส้นทางเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวหลังจากสถานการณ์โควิด-19 บรรเทาลง

2. ผลិតภัณฑ์แปรรูปของชุมชนมีความหลากหลาย แต่เนื่องจากการจัดวางสินค้ายังขาดความน่าสนใจทำให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อมินได้ไม่กี่ชนิด ดังนั้นจึงควรจัดอบรมเกี่ยวกับการจัดวางสินค้าและผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มยอดขายในชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการออกแบบตราสินค้าและร้านขายออนไลน์

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องปัจจัยการรับรู้ด้านความยั่งยืนของชุมชนที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังชุมชนและการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีใหม่ในชุมชนบ้านหัวอ่าวอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

2. ควรศึกษาเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจหมุนเวียนของผลิตภัณฑ์ทางเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อโดยชุมชนในจังหวัดนครปฐม

3. ควรศึกษาเรื่องกลยุทธ์การปรับตัวเชิงรุกและการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ภายหลังจากสถานการณ์โควิด-19 ในจังหวัดนครปฐม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *คู่มือสำหรับอบรมชุมชนท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety & Health Administration: SHA)*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). *เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.

ธนพร รุ่งมณี, ปฏิมาภานต์ พงษ์มา, สิริธญา สร้อยระย้า และ พรธัช เทศเรือง. (2561). *รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าวเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม* (รายงานการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ภิวานี เผือกบัวขาว. (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิชาการมนุษย์และสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*. 4(1), 58-72.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ อันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564 - 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ. (2563). *ชุมชนวิจัยท่องเที่ยวชุมชน'ช่วยฟื้นเศรษฐกิจหลังโควิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). *เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน.

Asker, S. A., Boronyak, L. J., Carrard, N. R., & Paddon, M. (2010). *Effective community-based tourism: A best practice manual*. Retrieved from <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/35150/1/askeretal2010effectivecvt.pdf>

- Béné, C., Newsham, A., Davies, M., Ulrichs, M., and Godfrey-Wood, R. (2014). Resilience, poverty and development. *Journal of International Development, 26*(5), 598-623.
- Biggs, R., Schlüter, M., and Schoon, M. L. (2015). Principles for building resilience: Sustaining ecosystem services in social-ecological systems. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cottrell, S. (2001). Occupational stress and job satisfaction in mental health nursing: focused interventions through evidence-based assessment. *Journal of psychiatric and mental health nursing, 8*(2), 157-164.
- Denzin, N. K. (1978). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New York: McGraw-Hill.
- Ellis, S., & Sheridan, L. M. (2014). The legacy of war for community-based tourism development: learnings from Cambodia. *Community Development Journal, 49*(1), 129-142.
- Field, C. B., Barros, V., Stocker, T. F., and Dahe, Q. (Eds.). (2012). *Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation: special report of the intergovernmental panel on climate change*. Cambridge University Press.
- Gössling, S., Scott, D., and Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism, 29*(1), 1-20.
- Lew, A. A. (2014). Scale, change and resilience in community tourism planning. *Tourism Geographies, 16*(1), 14-22.
- Mitchell, T., and Harris, K. (2012). *Resilience: A risk management approach*. Retrieved from https://www.sistemaprotezionecivile.it/allegati/1470_Resilience-_A_risk_manag_appro_ach.pdf
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. California: Sage publications.
- Prayag, G. (2020). Time for reset? COVID-19 and tourism resilience. *Tourism Review International, 24*(2-3), 179-184.
- Van Manen, M. (2014). *Phenomenology of practice. Walnut Creek*. CA: Left Coast Press, Inc.